

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

**DEKORATIEWE MOTIEWE OP CHINESE PORSELEINSKERWE
UIT
PORTUGESE SKEEPSWRASSE AAN DIE SUID-AFRIKAANSE
KUS,
1552-1647:
'N KULTURHISTORIESE STUDIE**

deur

Laura Valerie Esterhuizen

**Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad
DOCTOR PHILOSOPHIAE (KULTUURGESKIEDENIS)**

in die

Fakulteit Geesteswetenskappe

Universiteit van Pretoria

Pretoria

2001

Promotor: Prof. K. L. Harris

Mede-promotor: Prof. J. S. Bergh

INHOUD

BLADSYNOMMER

VOORWOORD.....iv

OPSOMMING.....v

SUMMARYvii

CHINESE REGERINGSTYDPERKE.....viii

KAARTE

16de en 17de Eeuse seevaartroetes.....ix

China en omliggende gebiede.....x

HOOFSTUK I

Inleiding.....1

Historiese agtergrond van die Portugese seevaart- en handelsgeskiedenis in die

Ooste.....7

Bronne en historiografie..12

Keuse en uiteensetting van die studie.....34

HOOFSTUK II

Porseleinvervaardiging en navorsingstegnieke.....37

Navorsingstegniek.....61

Pro forma.....64

HOOFSTUK III

Die wrakke van die São João (1552) en die São Bento (1554)	
Porselein uit die Jiajing-tydperk (1522-66).....	77

HOOFSTUK IV

Die wrakke van die Santo Alberto (1593) en die Santo Espiritu (1608)	
Porselein uit die Wanli-tydperk (1573-1619).....	96

HOOFSTUK V

Die wrakke van die São João Baptista (1622), die São Gonçalo (1630) en die Santa Maria Madre de Deus (1643)	
Porselein uit die Tianqi- (1621-27) en die Chongzheng-tydperk (1627-44).....	116

HOOFSTUK VI

Die wrakke van die Santissimo Sacramento (1647) en die Nossa Senhora da Atalaia do Pinheiro (1647)	
Porselein uit die Shunzhi-tydperk (1644-1661).....	132

HOOFSTUK VII

Samevatting.....	141
------------------	-----

BRONNE.....	165
-------------	-----

ADDENDUM A

Beknopte datalys.....	195
-----------------------	-----

ADDENDUM B (i)

Afbeeldings ter illustrasie van sommige van die motiewe op skerwe uit Portugese skeepswrakke aan die Suid-Afrikaanse kus.....225

ADDENDUM B (ii)

Afbeeldings ter illustrasie van besondere motiewe op skerwe uit skeepswrakke aan die Suid-Afrikaanse kus en vergelykende voorbeelde uit ander versamelings.....274

ADDENDUM C

- I Die “BORDER”-indelings volgens M. Rinaldi.....285
- II Die “TYPE”-indelings volgens C. Shangraw en E. von der Porten.....286
- III V.E.-indelings.....288

VOORWOORD

Met dankbare erkenning aan die volgende persone en instansies vir die bystand ter voltooiing van hierdie studie.

Die finansiële bystand by wyse van die twee beurse, ontvang van die "National Research Foundation: Division for Social Sciences and Humanities" wat my in staat gestel het om in verskeie argiewe, museums en versamelings in Suid-Afrika, Portugal, Spanje, Nederland, Duitsland, Frankryk, Oostenryk en Engeland navorsing te doen.

My promotor, professor K. L. Harris, wat met groot geduld en onder moeilike omstandighede hierdie studie saam met my deurgeworstel het nadat sy by professor O. J. O. Ferreira oorgeneem het wat intussen afgetree het. Professor Ferreira, vir sy aanmoediging, raad en hulp. Professor Bergh, hoof van die Departement Geskiedenis en Kultuurgeskiedenis, vir sy navolgingswaardige voorbeeld en leiding.

Die Universiteit van Pretoria, in besonder van die Afdeling Navorsingstechnologie, dr. M. van der Linde, die Afdeling Statomet, dr. J. Grimbeek, die Departement Chemiese Ingenieurswese, professor J. Malherbe en mnr A. Botha asook die personeel van die Akademiese Inligtingsdiens. Vir die gebruik van foto's, geneem deur E. Esterhuizen, M. Esterhuizen, J. Klose, M. Moloney, C. Vermeulen en H. Visser.

Aan almal wat hulle porseleinversamelings sonder voorbehoud aan my beskikbaar gestel het, ook aan my familie en vriende dat hulle in my entoesiasme gedeel het. Aan my man Erens, wat bereidwillig saam met my op afgeleë plekke gaan soek het na porseleinversamelings oor die wêreld heen, sy geduld, hulp en morele ondersteuning tot die finale afronding. My twee dogters, Judy-Marie en Mareleé, my grootste kritici maar ook my grootste ondersteuners met daadwerklike hulp, van "porseleintjies" op die strand soek tot die finale afronding van die studie. 'n Besondere dank aan Jurgens Lambrechts en sy vrou Annette, asook aan David Botes vir die taalversorging. Dit is onmoontlik om almal wat betrokke was om hierdie navorsing moontlik te maak, op welke wyse ookal, se name hier afsonderlik te noem. Aan almal my opregte dank.

OPSOMMING

Die groot aantal porseleinskerwe wat aan die ooskus van Suid-Afrika voorkom bied materiaal om die problematiek rakende die datering van 16de- en 17de-eeuse Chinese Ming-porselein en die motiewe daarop, te bestudeer.

Tydens die Ming-dinastie het daar minstens vyftien Portugese skepe sedert 1551 aan die Suid-Afrikaanse kus gesink. By nege van hierdie skeepswrakke is Chinese porseleinskerwe in die omgewing waar dié skepe vermoedelik gesink het, op strande aangetref. Hierdie wrakke dateer tussen 1552 en 1647 en bied 'n magdom van porseleinskerwe op grond waarvan die datering asook veranderinge van motiewe en ander aspekte rondom die porseleinproduksie van China oor 'n tydperk van bykans een eeu bestudeer kan word. Die skerwe dateer uit die Ming-dinastie en strek oor nagenoeg een eeu vanaf die Jiajing-tydperk (1522-1566) tot die laaste fase van die Ming-dinastie wat in 1644 ten einde geloop het tot die begin van die Shunzhi-tydperk (1644-1662) van die Qing-dinastie.

Die bestudering van porseleinskerwe wat aan die Suid-Afrikaanse kus versamel is, is van die allergrootste belang omdat baie Chinese porseleinvorwerpe in bestaande versamelings verkeerd gedateer is, omdat daar geen voorgeskrewe maatstawwe bestaan waarvolgens 16de- en 17de-eeuse Chinese porselein gedateer kan word nie. Dit is in hierdie opsig dat die porselein wat van skeepswrakke verkry word, hierdie leemte kan vul.

Die ondersoek op die skerwe het ten doel om die moontlike tydperk van vervaardiging van die porseleinvorwerpe volgens die tydperk waarin die skip gestrand het, vas te stel. Die plek van vervaardiging van die porselein, dit wil sê of dit by die hoofonde van Jingdezhen en of dit by provinsiale oonde gemaak is, is nog 'n aspek wat verdere ondersoek regverdig. Hoewel die omgewing waar die skepe gestrand het min of meer bekend is, is die plek van stranding nie in alle gevalle met sekerheid vasgestel nie. By die datering van die skerwe bestaan die moontlikheid om die skeepswrak te kan identifiseer.

Die kronologiese ontwikkeling van die versieringsmotiewe is ondersoek volgens die tydperke waarin die onderskeie skepe gestrand het, en daar is ook aandag gegee aan die moontlike vroeë Europese invloed wat in die uitbeeldings op die porselein teenwoordig mag wees.

Bykans 80 000 skerwe is ondersoek en die eienskappe van 'n aantal van die skerwe wat by

elke betrokke strandgebied versamel is, is opgeteken. Die data is pro forma aangeteken en in samewerking met die Afdeling van die Departement Inligtingstechnologie van die Universiteit van Pretoria elektronies verwerk.

Die uitkoms van die ondersoek het onder meer getoon dat die vorige identifisering van agt van die skeepswrakke bevestig kon word, maar dat een van die wrakke, naamlik die Santo Espiritu (1608), nie met die porseleinskerwe wat by die strandgebied Haga-Haga, waar die skip na bewering gesink het, ooreenstem nie. Verder is aangetoon dat die porseleinmotiewe nie die logiese kronologiese verloop gevolg het wat deur sommige porseleinnavorsers voorgestel word nie. Geen definitiewe Europese invloed kon op enige van die skerwe wat by hierdie wrakke gevind is, vasgestel word nie.

SUMMARY

This study focuses on aspects regarding the Ming blue-and-white porcelain shards recovered on South Africa's coastline from Portuguese shipwrecks during the sixteenth and seventeenth centuries. Thirteen carracks have faltered on the rocks off the east coast of South Africa in the period between 1551 and 1647 AD. Porcelain shards from nine of these wrecks still wash up on the shoreline. For this research, it was necessary to compile a system in order to capture all the information needed regarding these shards. This was done with the help of the Department of Information Technology at the University of Pretoria. The research compromised the study of more than 80 000 shards. The Portuguese wrecks on the South African coast offer vast research opportunities for research purposes. The recovering, identification and the dating of the wrecks can contribute a great deal with regard to the study of dating the motifs and style of the Chinese porcelain cargo carried. This research is vital as there has been a lack of material evidence to support precise dating and classification from the Jiajing-period (1522-1566) through to the end of the of the Ming dynasty in 1644 and the early years of the Qing dynasty.

DIE CHINESE REGERINGSTYDPERKE

DIE MING – DINASTIE VANAF DIE 15DE TOT DIE 17DE EEU:

YONGLE-TYDPERK
1403-1424

XUANDE-TYDPERK
1426-1435

CHENGHUA-TYDPERK
1465-87

HONGZHI-TYDPERK
1488-1505

CHENGDE-TYDPERK
1506-1521

JIAJING-TYDPERK
1522-1566

LONGQING-TYDPERK
1567-1572

WANLI-TYDPERK
1573-1619

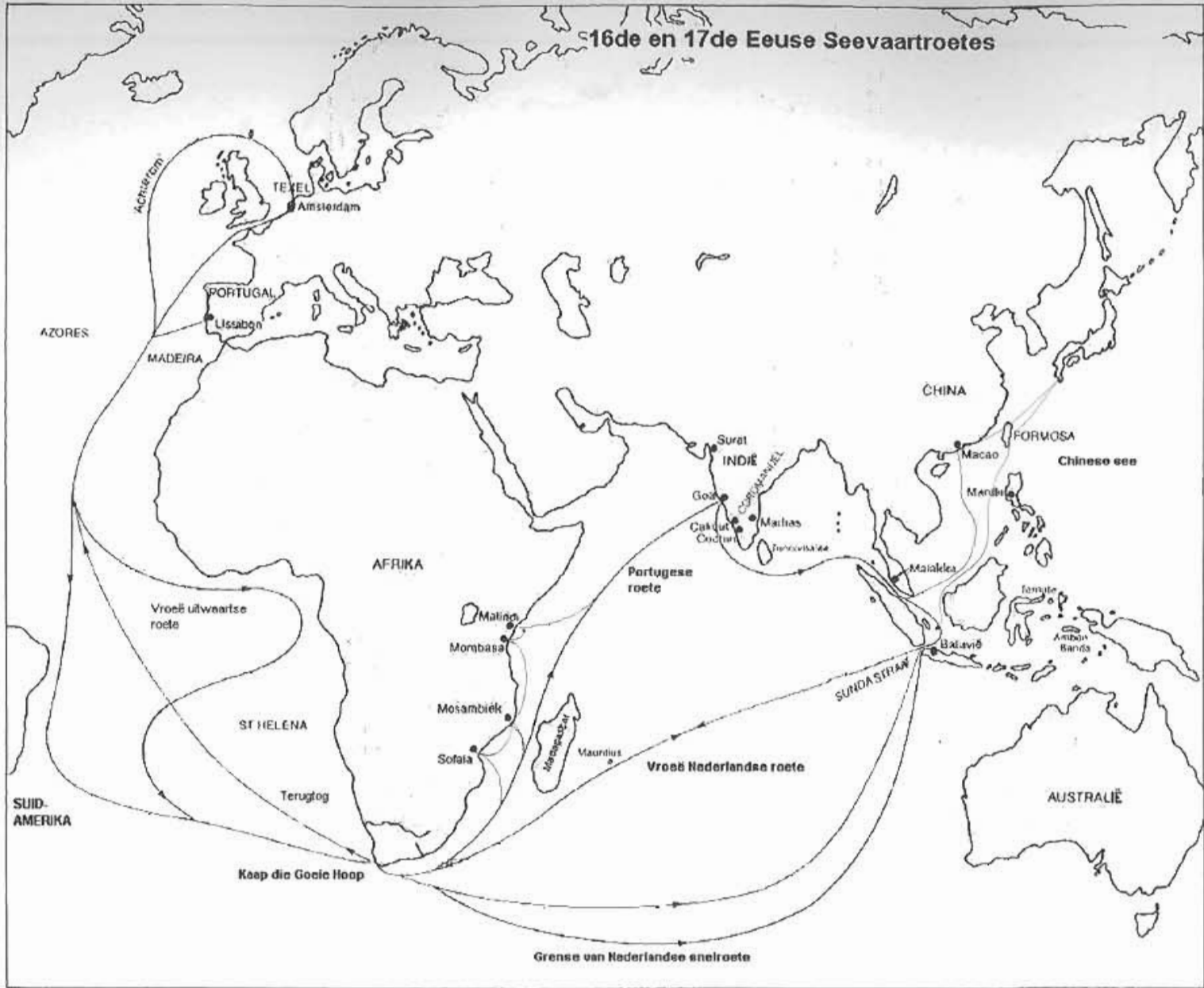
TIANQI-TYDPERK
1573-1619

CHONGZHENG-TYDPERK
1628-43

QING-DINASTIE (1644-1661):

SHUNZHI-TYDPERK
1644-61

16de en 17de Euse Seevaartroetes

XI

China en omliggende gebiede

